

מראי מקומות - בבא מציעא פ"ג

- (א) אבל היכא דאיכא ראי', ניתי ראי' ונפטר- הק' התורת חיים, מאי תמיהה יש, לוקמי' בדליכא ראי' ובמקום מדרון, ואי משום דקתני סתמא, א"כ כולהו דוכתי דקתני סתמא דד' שומרים נשבעין, אתיין דלא כאיסי, והרי אנן קיי"ל כוותי'. ותי' דכיון דקתני במתני' המעביר חבית ממקום למקום, משמע שברחוב העיר איירי, דהא לאו אורחא דפועל לישא חביות על כתיפו מעיר לעיר. וא"כ, כיון דברחוב העיר הוא, מסתמא יש רואין, וגם מסתמא מיירי שלא במקום מדרון, וא"כ שפיר הקשה.
- (ב) דתניא, איסי בן יהודה אומר אין רואה שבועת ד' תהי' בין שניהם, הא יש רואה יביא ראי' ויפטר- פרש"י, דבא איסי לחדש דהיכא דאיכא עדים, צריך להביא עדים, ולא סגי לי' בשבועה. וע' ברי"ף (נא: בדפיו) שכ' שיש ב' מהלכים לפרש הא דאיסי, או כרש"י הנ"ל, דבא לומר דהיכא שיש עדים צריך עדים, או לומר דרק היכא דליכא עדים צריך לישבע, אבל אם יש עדים פטור מן השבועה. וע"ז הק' הרי"ף דאטו קודם איסי איננו יודעין דהיכא שיש עדים אי"צ לישבע, ולא תי'. והביא הריטב"א ישנים מר' משה כהן לפרש דאפי' היכא דרוצה התובע לכפות הנתבע לאשתבע, וכגון שיש עליו שבועה אחרת שרוצה לגלגל עליו, אינו יכול לכופף אותו, דיכול להפטר ע"י עדים [ולכאוי' עדיין ק"ק מהו החי' בזה, וצ"ע].
- (ג) שבועה זו תקנת חכמים היא, וכו'- הק' המעיני החכמה, לכאוי' הול"ל דהפטור הוא תקנ"ח, דמדינא הרי הוא חייב לשלם. ותי' דאפשר לומר דכיון דאין לך אדם מעביר חבית לחבירו ממקום למקום וכו', א"כ י"ל דמי שבא להעביר חבית לחבירו, הרי הוא יכול להתנות להפטר מאחריות, מיהו אם יתנה, ממילא יפטר אפי' משבועה, וא"כ, ניחא לי' טפי לבעל הבית שיהי' לו עכ"פ שבועה עליו, וא"כ שפיר י"ל דהשבועה הוא תקנ"ח.
- (ד) אין, גמרא כר"מ, ומיהו תמיהה אני אם יכולים זה וזה לישבע, וכו'- הק' הריטב"א, הרי כאן אמרי' דלר"מ מה שנשבע הוא מחמת תקנ"ח, וא"כ, איך תמה ר"א על השבועה, כאילו הוי מעיקר הדין. ותי' דודאי ידע שיש כאן תקנה, אלא דס"ל מעיקר הדין כר"י, דנתקל לאו פושע, ומדינא פטור ואי"צ תקנה, ואין מסתבר דחז"ל עשו תקנה לפושעין, אלא לאותן שהן כעין גניבה ואבידה, ורק לש"ש הי' צריך תקנה כדי לפוטרו. וכל זה דוקא כשלא פשע, אבל כשפשע, אז בין ש"ח ובין ש"ש חייבים, ולא תקנו להם כלום (דלא כר"מ, דס"ל דנתקל פושע, וא"כ ע"כ תקנת חז"ל הי' אף לפושע). וא"כ, שפיר הק' דבמקום שאין מדרון הו"ל פושע, ואפי' במקום מדרון, הניחא היכא דליכא רואים וכו'.
- (ה) שאם א"א אומר כן, אין לך אדם המעביר חבית ממקום למקום- ע' בנתיבות (ש"ד, א'), שכ' דזהו דוקא כשנשא שיעור משא דכל שיכול לישא, דתקנו חז"ל שיפטר משום דנקל ליכשל, אבל מי שנשא דבר קל ונתקל ושברו, חייב, דבקל אפשר ליהזר (וכ' שכ"כ הריטב"א [ישנים] בסוגיין).
- (ו) ההוא גברא דא"ל לחברי' זיל זבין לי ד' מאה דני חמרא... א"ל אין, כאיסי, וס"ל כוותי'- ע' ריטב"א שהביא ראי' מכאן דדין של איסי לא נאמר רק לענין שבועת שומרים, אלא בכל שבועות אמרי' כן, דהיכא דיכול להביא עדים, אינו יכול לפטור עצמו בשבועה (לפי הבנת רש"י ורוב ראשונים בדין דאיסי). וע' בכוס הישועות דביאר עפ"ז הא דשאל ר' יוסף לרבא אביו "כמאן, כאיסי", לאחר שכבר א"ל דקיי"ל כאיסי, והיינו משום שלא ידע ר' יוסף דגם בנוגע שבועות אחרים אמר איסי דיני'. אולם הטור (חו"מ קפ"ז, ג') כ' בשם הרמ"ה דלא אמרי' דין דאיסי אלא בשבועת שומרים, אבל בעלמא, כגון טענת פרעון והשבה וכיוצא בהן, דעבידי אינשי למפרע בצינעא, אז אפי' אם יש רואה הדין הוא דפטור בשבועה. והק' מציור דד' מאה דני

להביא העדים להעיד עליהם שנאנסו, ולא הי' רבה בר בר חנה צריך להאמינם בשבועה, וממדת חסידות הי' עליו להאמינם, אבל אם פשעו, לא הי' צריך לפוטרם אפי' ממדת חסידות, אלא הי' מקבל תשלומין מהם.

(י) **שקל לגלימיהו- הק' המעיני החכמה**, איך הי' מותר לרבב"ח ליטול משכון מעצמו ושלא בב"ד. וכ' דאולי מיירי שהי' הגלימא כבר בבית רבב"ח מעיקרא, ולא נטלו בתורת משכון, אלא דהק' ע"ז דא"כ לכאור' הו"ל שמירה בבעלים, ולמה היו חייבין כלל.

(יא) **א"ל הב להו גלימיהו- כ' האגרות משה** (חו"מ א', ס') דאין רא'י מכאן דכופין על מדת חסידות, דכאן נראה דהי' מדין כופין על הצדקה, דכיון דהיו עניים ולא הי' להם מה לאכול, א"כ הי' על רבב"ח לעשות בדרך טובים ולמחול להם החוב שהם היו מחוייבין לו. וביאר (כמ"ש"כ המעיני החכמה הנ"ל) דהיו גלימיהו אצלו בהיתר מעיקרא, ומתחלה סבר רבב"ח דכשרב אמר לו להחזיר גלימיהו, לא הי' כוונתו למחול החוב לגמרי, אלא רק להחזיר הגלימות עכשיו, וכשנתעשרו ישלמו לו. וע"ז אמר לו רב דמצד ארחות צדיקים ישמור יש לו למחול החוב לגמרי, דהא לא שכיח הוא שעניים יתעשרו (ע' גיטין דף ל'), ולכן בשביל חשש רחוק זה יש לצדיקים למחול, ולא יהיו עליו בתורת לוח רשע ולא ישלם. וכיון דמחל על חיובם לו, ממילא גם הוא הי' מחוייב ליתן להם שכרייהו מעיקר הדין, כיון דשוב אין חייבין לו כלום [ולכאור' ח' הוא, דאפי' אם מחל חיובם לו, הרי סכ"ס הם לא עשו הפעולה ששכרם לעשותו, וע"ע בה"ל. וע"ע במהרש"א דביאר דמרישא דקרא למדין דיחזיר להם גלימיהו, שלא להפסידם ממון שלהם. ולמד רב מסיפא דקרא דבא להוסיף על רישא דקרא, ולומר דאפי' יש לוותר ממון דילי' להן, וממילא גם יש ליתן להם שכרן.]

השוכר את הפועלים

דחמרא דכאן, וכ' דמיירי דמעוה אלו היו אצל השליח בתורת פקדון, וא"כ נמצא דגם כאן הו"ל שבועת שומרים. **וע"ע בבית יוסף** שם די"ל דס"ל לרמ"ה דאע"פ שאינו נשבע שבועת שומרים, מ"מ כיון דהשבועה בא לו ע"י הא דהי' שומר על היין, ממילא ס"ל להרמ"ה דזה נכלל בדין שבועת שומרים בנוגע דין זה, דהא המעות ניתן להשליח בתורת פקדון, וא"כ אף אם השבועה לא הוי שבועת שומרים, אלא שבועה שלא קנה חומץ, וכדו', מ"מ אתי מחמת פקדון, ולכן אינו רא'י בכלל שדין דאיסי שייך אף בשאר שבועות (וע"ע בקצות שם, א' דהק' דודאי זהו שבועת שומרים, שהרי אם קנה חומץ, נמצא דפשע בממון המשלח, וא"כ שפיר הוי שבועת שומרים, והניח בצ"ע).

(ז) **ארבע מאה דני חמרא תקיפי קלא אית לה למילתא, זיל אייתי רא'י וכו'- העיר המעיני החכמה**, אם יש קול מתי החמיץ, א"כ מה שייך להביא רא'י, אדרבה, הרי רא'י הוא דסהדי שקרי גינהו, כיון דליכא קול. וכ' דעכצ"ל דקול לאו דוקא, אלא כוונתו לומר דדבר מפורסם הוא, וקל להביא רא'י.

(ח) **נשלם פלגא- ציין רעק"א למה דכ' תוס' בב"ב (סב:), דאף דקיי"ל דבספק ממון אמרי' המע"ה, מ"מ איכא דוכתי דהי' נראה לחכמים לומר יחלוקו, ועפ"ז ביאר הגמ' כאן, דמשלם פלגא לפי שהוא קרוב לפשיעה וקרוב לאונס.**

(ט) **הנהו שקולאי, וכו'- פרש"י דשברו לי' שלא במקום מדרון, ובפשיעה. והק' המהרש"א**, כיון דלית לי' תקנה דאמרי' לעיל דיכולין לישבע שלא שברו במזיד, א"כ למה לי' לרש"י לומר שלא הי' במקום מדרון, הרי אפי' אם הי' במקום מדרון, הרי שומרי שכר היו, וא"כ אפי' כי לא פשעו נמי חייבין לשלומי. ות"י ע"פ מש"כ הרי"ף והרא"ש דאף דלית לן תקנת חכמים לענין פשיעה, אבל עכ"פ לענין גניבה ואבידה לש"ש, בזה שפיר תקנו חכמים שישבע הש"ש שלא פשע ויהי' פטור. אולם ע' במאירי דפי' סוגיין באור"א, דהיינו דהמעשה בהני שקולאי הי' דהיו שם עדים, ומעיקר הדין היו צריכין

העולם... ומ"מ במקום שאין כח למלך לעשות כן מחוקי המלכות, אף הממונה שלו אינו רשאי, ואם אמר לו המלך לעשות כן יהרג ואל יעבור".

(ח) **קרי עלי' שומר פיו ולשונו, שומר מצרות נפשו- פרש"י**, דעל הכובס קאי. אולם כ' המהרש"א דקרוב טפי לומר דעל ראב"ש על נפשי' קאמר, דאמר תפסוהו.

(ט) **שהוא ובנו בעלו נערה המאורסה ביום הכפורים- פרש"י** שהיא בסקילה, וכל הנסקלין נתלין נולכא' כוונתו ליישב, איך יישב דעתו בזה, הא אין מיתת נערה המאורסה בתליי', אלא בסקילה, וע"ז תי' דגם תולין אותן. והק' התוס' הרא"ש (סוטה ח:), הא זהו שי' ר"א, אבל רבנן לא ס"ל כן, ועוד, הא נתלין רק אחר מיתה, ולא דמיתתן ע"י תליי'. והוא כ' דמה שלא היו נסקלין ממש, היינו משום דפעמים זכות תולה וניתן להם המיתה הקלה, וכ"כ הריטב"א כאן.

(כ) **והוא ובנו בעלו נערה המאורסה וכו'- יש לע'**, מה אכפ"ל דבנו ג"כ בעלה המאורסה. וכ' המהרש"א דאמר כן להגדיל עונו [אולי כוונתו בזה, להגדיל רשעו, שכך גדל בניו ג"כ]. ועוד ביאר, דדרך של הרוגי מלכות הוא דגם נכסיהם למלכות. וא"כ, אם הי' לו זרע מעליא, יהי' ראב"ש מצטער על אבוד ממונו לשרים, וע"ז קאמר דגם בנו רשע הי'.

(כא) **ועיילוהו לביתא דשישא וקרעו לכריסי- ע' בתקנת השבין** (לר' צדוק הכהן, אות מ') שביאר הענין, והביא עוד ראיות דמותר אף לאבד עצמו לדעת בשביל עשיית תשובה, וזהו הענין שהי' יכול לחבול בעצמו. וע"ע בשו"ת עטרת פז (א', ג', חו"מ ז', ו') שביאר ע"פ מש"כ הפני יהושע דמה דאסור לאדם לחבול בעצמו, זהו רק אם יש לו רק צורך קצת, אבל אם יש לו צורך גדול, מותר. וכאן, הרי כדי להסיר מעליו הלזות שפתים, זה שפיר נחשב צורך גדול, וא"כ יהי' מותר לחבול בעצמו.

(כב) **קרי אנפשי' אף בשרי ישכון לבטח- כ'** המהרש"א, דהיינו דלא שלט בו רקב וסרחון, אבל רמה שלטה בו, כדאי' לקמן דנפיק

(יב) **פשיטא- פי' השטמ"ק בשם הראב"ד**, דהיינו דפשוט הוא דכיון דקתני דהכל כמנהג המדינה, דא"כ ודאי אינו יכול לכופן.

(יג) **קמ"ל דאמרו לי' האי דטפת לן אדעתא דעבדינן לך עבידתא שפירחא- כ' המאירי** דנמצא לפ"ז דאם לא עשו מלאכתם יפה משאר פועלים, אז אה"נ, יכול לנכות להם מתוספותיו. אבל הביא שיש חולקים בזה, וס"ל דכיון דכבר עשו בה כל שאפשר להם, אף אם למעשה לא עשו מלאכתם יפה משאר פועלים, אינו יכול לנכות משכרם.

(יד) **וניחזי מהיכא קא אתו- כ' הריטב"א**, פי', כיון דליכא מנהג הכא, אית לן למיזל בתר אתרא דאתו מינה, ושמעי' מהכא שההולך ממקום למקום ופוסק שם על שום דבר סתם, אם יש שם מנהג הולך אחר המנהג, ואם אין שם מנהג הולך אחר מנהג מקומו". וע' בשו"ת ריב"ש (תע"ה) דכ' דכל זה רק אם כל בני עיר חדשה זאת באים ממקום א', אז אמרי' דהולכין אחר מנהג המקום שבאו משם, אבל בלא"ה, לא אמרי' דהולכין אחר מנהג של אותו פועל ממקום שהי', דא"כ לא תי' הגמ' קושייתו, דאף אם עיר זה מלקוטאי הי', נחזי אנן מהיכא בא פועל זה, אע"כ דכיון דמלקוטאי אתו, שוב לא אכפ"ל מהיכן הוא בא.

(טו) **יאספון רשעים לגיהנם- ע' בתורת חיים** שביאר דגיהנם זה היינו לעתיד לבוא, דאמרי' דאין גיהנם לעתיד לבא, אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה, צדיקים נתרפאין בה, ורשעים נדונים בה, ע"ש באריכות.

(טז) **עול בארבע עשי לחנותא, כי חזית איניש דקא שתי חמרא וקא נקיט כסא, וכו'- כ' בבן יהוידע** דכ' דאין הביאור דודאי הי' גנב מי שמנמנם ולא הי' פועל ות"ח, אלא ע"פ הרוב הוא, וממילא יש לתופסו כדי לדרוש ולחקור אותם.

(יז) **אמר להו תפסוהו- כ' הריטב"א**, "והא דדאין בלא עדים והתראה ובשלא בזמן סנהדרין, שאני הכא דשליחא דמלכא הוא, ומדיני המלכות להרוג בלא עדים והתראה לייסר

ריחשא מאודני'. וכ' דבזה א"ש למה לא
הוזכר ראב"ש בא' מז' אינשי שלא שלטו
בהם רמה. אולם כ' המעיני החכמה דבאמת
אפשר דבההיא שעתא הי' ראוי לומר עליו כן,
לכן קרי אף בשרי, דהיינו דמלבד דתרבי לא
סריח, אף בשרי ישכון מרמה, ואח"כ
כשאירע המעשה דשמע בזילותא דצורבא
מרבנן וכו', לא נתקיים הא דאף בשרי ישכון
לבטח לגמרי.